

Юлія Домбровська,
аспірантка,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

ЦІННІСНО-АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОЇ ПАРАДИГМИ

У статті розкривається класифікація цінностей, яка склалася в історії філософії та основні підходи до визначення поняття «цінність»; розглядаються питання, пов'язані з ненасильницькими рухами та філософією ненасилля, роллю ненасильницької парадигми в соціальній філософії, пропагандою етичних принципів ненасилля.

Yuliia Dombrowska

VALUE AND AXIOLOGICAL ASPECTS OF NONVIOLENT PARADIGM

The article describes the classification of values that were developed in the history of philosophy, and the basic approaches of definition 'value'. It examines the main issues surrounding the non-violent movements and philosophy of non-violence, the role of non-violent paradigm in social philosophy, and the promotion of ethical principles of non-violence.

Починаючи з часів античності, Сократ надав проблемі цінностей статус основної світоглядної інтриги філософії. Платон інтерпретував Благо найвищою і універсальною цінністю – щоправда, ідеалом для нього були цінності Любові (Ерос) та Дружби. Аристотель першим відокремив цінності (благо) від сутності (єдине), а сутність структурував на якісну та кількісну складові.

Для представників німецької соціальної думки початку ХХ століття цінність корелювала насамперед із сегментом дійсності, який доти репрезентувало поняття «ідеал». Доволі показовою особливістю є факт, що ніхто не хизується володінням ідеалу, але всі сподіваються його знайти або скаржаться на його втрату. Види цінностей, як і їх сутність, трактуються в залежності від світоглядної та аксіологічної позиції. Зокрема, німецький філософ-неокантіанець Г.Ріккерт вважав, що існує шість ціннісних сфер: логіка, естетика, моральність, релігія, досконале життя та божественна любов. Польський послідовник Е.Гуссерля – Р.Інгарден у своєму варіанті феноменологічної аксіології виокремлював цінності вітальні (життєві) та культурні. Перші містять утилітарні цінності, цінності корисності, а також цінності задоволення. Другі – це цінності пізнання, естетичні цінності, цінності соціальних статус-кво і автоматизмів дії, а також моральні цінності в естетичному сенсі.

У системі філософського знання існують такі основні підходи до визначення поняття «цінність». 1. Розуміння сенсу цінності як значущості. 2. Розуміння цінності не як засобу, а як мети, не як суцього, а як належного. 3. Визначення цінності одночасно як значущості та ідеалу. Ці підходи мають свої переваги і недоліки. Насамперед, слід змістовно розмежувати поняття «цінність» та «оцінка». Ставлення суб'єкта до об'єкта (з точки зору його значущості) визначає специфіку оцінки, а не цінності. Остання фіксує найбільш загальні типи відносин між суб'єктами будь-якого рівня; при цьому маються на увазі відносини не тільки між особистістю та суспільством, а й усі можливі варіанти міжлюдських та інтерперсональних відносин.

Цінності істотно впливають на сприйняття природи, суспільства і людини, інколи деформують і спотворюють такі уявлення. Усвідомлення факту світоглядно-детермінативного впливу цінностей спонукає до приділення особливої уваги передумовам і механізмам формування ціннісної ієрархії особистості. Попри стереотипізоване протиставлення наукової та ціннісної сфер, наука базується на цінностях і де-факто є ціннісною системою. Часто вчений, який щиро вважає, що спирається у своїх міркуваннях лише на об'єктивні факти, насправді опиняється в полоні особистих інтересів, потреб, бажань і фобій. Наука породжена потребами людини – емоційними, когнітивними, експресивними і естетичними, задоволення яких постає кінцевим орієнтиром, метою науки. Задоволення ж потреби – це класична цінність. Це твердження однаково коректне щодо будь-якої потреби.

Цінності відіграють надзвичайно важливу роль як у соціальному, так і в особистісному бутті, утворюючи цілісність індивідуального життя з буттям соціуму. Джерелом ціннісних форм свідомості виступає не індивід у відриві від системи соціальних зв'язків, як і не суспільство у відриві від індивіда, а їх нерозривна єдність, єдина соціокультурна цілісність. Основу всіх видів соціальної діяльності – своєрідне «ядро» особистісної визначеності людини, обумовлюючи її соціальні властивості та якості. Структуризуючи смисловий стрижень буття індивіда і конституюючи цілісність його внутрішнього духовного світу, цінності пов'язують їх воедино

Втім, існує також аргументаційно забезпечена точка зору, відповідно до якої цінності мають лише над особистісний, точніше суспільний, буттєвий формат, а окремий індивід – лише реципієнт усезагального ціннісного надбання: «Цінності властиві не особистостям, а спільнотам, а особистість через процедуру вибору-підтвердження цих спільнотних цінностей здійснює власну соціальну самоідентифікацію. Причому, оскільки в суспільстві завжди наявна множина спільнот, з розвитком суспільства (а саме з переходом від

суспільств переважно ієрархічних до суспільств диференційованих переважно горизонтально) людина може вже не альтернативно протиставляти різні спільноти, а одночасно належати до декількох з них. Це означає, що кожна особистість здатна творити власну унікальну систему цінностей, використовуючи запропоновані різними спільнотами системи цінностей спільнотних. Звісно, спільнотні цінності є більш сталими, оскільки підтримуються (хоча, можливо, і в різних комбінаціях) значно більшою кількістю людей, ніж цінності окремої особистості, які поділяють, як правило, лише певна частина з кола безпосереднього її спілкування» [1, с. 24–25].

Саме ціннісно-аксіологічні уявлення людей виступають гуманістичною основою ненасильницьких дій у цивілізованому суспільстві. Однак пропаганда насилля в її деяких історичних формах часто завершувалася відреченням від правових норм, державних інститутів і готовністю прийняти будь-яке насилля з боку влади. Більше того, в історії можна віднайти приклади, коли проповідь насилля спонукала владу до насилля, створювала умови, можливості і навіть виправдовувала насильницькі дії. Можна сказати, що популяризація насилля в певних історичних ситуаціях оберталася реальним насиллям, або ж підштовхувала до нього. Це пов'язано з тим, що заклики до насилля базувалися на правовому нігілізмі, анархічних гаслах, соціальному нерозумінні добра і зла, запереченні моральної відповідальності особистості тощо. У зв'язку з цим, необхідно завжди пам'ятати про можливі трагічні наслідки пропаганди теорії насилля в світі насилля.

Тому лише з позицій ціннісно-аксіологічної аргументації можна пояснити ненасильницьку парадигму сучасності. Насилля в якихось конкретних історичних випадках можливо й можна пояснити, виходячи з політичної доцільності, економічної користі, соціальної мети, природно-антропологічних схильностей, психологічних мотивів та інших досить вагомих і численних причин, якими воно може обумовлюватися. Але його ні за яких обставин не можна пояснити за допомогою ціннісно-аксіологічної аргументації як раціонального, гідного, високого, морально-етичного, індивідуально-відповідального діяння особистості.

Така різниця між прагматично-ситуативним, політично-доцільним і ціннісно-аксіологічним підходом до проблеми насилля не є практично однозначною. Вона визначається закономірностями, які встановлюються між цінностями особистості та соціальною необхідністю. Можна згадати безліч випадків, коли цінності співпадали з необхідністю, суперечили їй або ж були нейтральними. Якщо навіть ціннісна позиція особистості ніяк не може вплинути на розгортання необхідності, зокрема необхідності насилля, яка має своїми витокami глибинні причини біологічного і соціального співіснування індивідів, то і насилля не може нічого зробити з цінностями, які вважають подібні дії абсолютно несумісними з людяністю і особистістю, котра не хоче їх підтримувати. Таким чином, сьогодні цінності ще не можуть утримати багатьох від насильницьких дій, але вони здатні зробити так, щоб ті, хто скоює насилля, не думали, що їхні діяння можуть бути ціннісно виправданими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойченко М. Основні парадигми розвитку системи вищої освіти // Філософія і методологія розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів / [авт. кол. : В. Андрущенко (керівник), М. Бойченко, Л. Горбунова, В. Лутай та ін.] – К. : Педагогічна думка, 2011. – 320 с.

Любомира Ілійчук,
канд. пед. н., доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз міжнародних документів та нормативно-правових актів України щодо забезпечення прав дитини, з'ясовано ключові аспекти попередження і подолання насильства над дітьми, визначені міжнародним та чинним законодавством України.

Liubomyra Ilichuk

LEGAL ASPECTS OF PREVENTION OF CHILD ABUSE IN UKRAINE

This article analyzes international papers and legal acts of Ukraine on the rights of child, identifies the key aspects of preventing and combating violence against children, adopted by international and effective legislation of Ukraine.

У ХХІ столітті світове товариство дедалі більше звертається до широкого спектра самотворення, спираючись передусім на загальногуманістичні принципи та дії. Щонайбільшим у цьому є звільнення від